

Krzysztof Wąż*

WYBRANE SKŁADOWE OBYCZAJOWOŚCI SEKSUALNEJ MŁODZIEŻY. POZNAWANIE PARTNERA

Obyczajowość seksualna stosunkowo rzadko jest przedmiotem badań społecznych. Tymczasem przemiany obyczajowe w tym zakresie, zwłaszcza w odniesieniu do młodzieży, to jedno z najbardziej dynamicznych zjawisk, jakie obserwujemy w ostatnich dziesięcioleciach. W opracowaniu prezentowane są wybrane wyniki badań ilościowych nad obyczajowością seksualną osób w wieku 18-19 lat, zrealizowanych na ogólnopolskiej próbie badawczej w 2017 roku. Przedmiotem badań był stosunek do norm społecznych i doświadczenia respondentów związane z poznawaniem partnera.

Przez obyczajowość najczęściej rozumie się ogół obyczajów przyjętych w danej grupie (zbiorowości). Obyczaje to – z kolei – „wyznaczone systemem wartości, powszechnie przyjęte formy zachowania związane z oceną moralną, utwierdzone tradycją i akceptowane przez określoną zbiorowość na danym terenie i w określonym czasie. [...] Są obarczane sankcjami przymusu moralnego, zachowaniami pożądanymi w określonych okolicznościach. Nieprzestrzeganie ich może spowodować niezadowolenie społeczne, a nawet naganę lub karę, wyrugowanie z kręgu wspólnoty” (Gajda 2008, s. 25).

Sfera zachowań seksualnych ma w obyczajowości wysoką rangę. Kiedy mowa o zachowaniach „nieobyczajnych”, dotyczy to właśnie tej sfery funkcjonowania człowieka. Normy postępowania związanego z seksualnością są obecne we wszystkich katalogach norm religijnych, w kodeksach prawnych, w przekazach kulturowych. Wynika to ze specyfiki seksualności człowieka. Jej jądrem jest popęd seksualny (libido). Popęd seksualny składa się z dwóch komponentów. Pierwszy, to chęć zaspokojenia potrzeb seksualnych. Drugi natomiast, to potrzeba „kochania i bycia kochanym”, tendencja do wchodzenia i pozostawania w związku z partnerem seksualnym (Izdebski, Jaczewski 2005, s. 260). Otoczenie społeczne w procesie socjalizacji seksualnej podejmuje bardzo intensywne działania, zmierzające do nałożenia na popęd

***Krzysztof Wąż** – doktor nauk humanistycznych w dyscyplinie pedagogika, Uniwersytet Zielonogórski; zainteresowania naukowe: edukacja i profilaktyka seksualna, socjalizacja i obyczajowość seksualna oraz pedagogika rodziny; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3072-4793>; e-mail: k.waz@pm.uz.zgora.pl

seksualny bardzo silnego „kagańca” kulturowego, na który składa się zestaw norm i wzorów postępowania a także sankcji za brak ich respektowania.

W polskiej literaturze socjologicznej jest niewiele propozycji zdefiniowania obyczajowości seksualnej. Najczęściej przywołuje się poglądy Marii Trawińskiej, która twierdzi, że „obyczajowość seksualna obejmuje całokształt dozwolonych i niedozwolonych zachowań seksualnych mających charakter publiczny [...], zobiektywizowanych kulturowo” (Cendrowski, Trawińska 1996, s. 172). Dzisiaj, kiedy „seks staje się dosłowny i konkretny – superrealny, pokazywany i opisywany do najmniejszego szczegółu” (Melosik 2003, s. 81), trudno ograniczać jej zakres do norm obowiązujących w sferze publicznej. Można przyjąć, iż obyczajowość seksualna to zbiór uznanych społecznie norm i wzorów (modeli) postępowania odnoszących się do zachowań seksualnych (manifestacji i realizacji potrzeb seksualnych), podejmowanych przez partnerów seksualnych bądź przez pojedynczą osobę (w przypadku zachowań autoerotycznych). Obejmuje ona także zachowania podejmowane w celu zainicjowania związku seksualnego, jego utrzymania lub zakończenia. Niektóre z tych zachowań, uznane przez prawo, religię lub otoczenie społeczne za ważne, poddane są kontroli społecznej mimo ich prywatnego charakteru (Wąż 2010). Tak rozumiana obyczajowość seksualna jest kategorią analityczną, która obejmuje – z jednej strony – stosunek do norm odnoszących się do zachowań seksualnych (to, co deklarowane), z drugiej zaś dotyczy tego co realne, co można zaobserwować w postępowaniu poszczególnych osób, zwłaszcza w zachowaniach podejmowanych wobec partnera seksualnego.

Zmiany wzorów obyczajowych dokonują się zazwyczaj powoli, a ich trwałe zaistnienie można stwierdzić czasem dopiero w perspektywie historycznej (Bystroń 1994). Jednak współcześnie możemy mówić o znaczącej dynamice tych zmian w odniesieniu do obyczajowości seksualnej, zwłaszcza młodzieży. Następuje postępujący proces liberalizacji i osłabiania kontroli społecznej, odejście od tradycyjnych, opartych o normy religijne wzorów postępowania, instrumentalizacja i uprzedmiotowienie partnera relacji seksualnych, co przejawia się w nowych wzorach zachowań dotyczących zawierania związków, funkcjonowania w nich i ich rozpadu (Wąż 2010), a także w zmianach scenariuszy ról płciowych, konwergencji ról męskich i kobiecych, która jest widoczna w sferze zachowań i ubioru (Słaboń 2001).

W Polsce zrealizowano stosunkowo niewiele badań ilościowych, których przedmiotem były składowe obyczajowości seksualnej młodzieży (Mariański 1983; Wróblewska i in. 2003; Kultys 2005; Biernat, Sobierajski 2007; Gola 2008; Baniak 2010; Izdebski 2012; Komorowska-Pudło 2013). Ich autorzy poddali diagnozie bardzo zróżnicowane zestawy zachowań oraz poglądów

młodzieży nie zawsze identyfikując je z obyczajowością (wykorzystywane były między innymi takie kategorie, jak: aktywność seksualna, postawy wobec seksu, moralność seksualna itp.). Zjawiskiem, które najczęściej przywołuje się jako dowód na dynamiczne zmiany obyczajowości seksualnej jest ciągły wzrost odsetka młodzieży podejmującej inicjację seksualną. Podczas gdy w 1990 roku w badaniach HBSC stwierdzono, że w grupie osiemnastolatków 36% chłopców i 18% dziewcząt deklarowało odbycie inicjacji seksualnej (Woynarowska i in. 1999), to w 2010 roku twierdziło już tak 45% chłopców i 38% dziewcząt (Mazur, Małkowska-Szkutnik 2011), a w badaniach zrealizowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych w 2015 roku, takie deklaracje uzyskano od 53% chłopców oraz 48% dziewcząt (IBE 2015). Ta tendencja potwierdza empirycznie występowanie zjawiska „seksualizacji dziewczęństwa”.

Zmiany w obyczajowości seksualnej młodych ludzi zachodzą także w zakresie, którego dotyczą relacjonowane w niniejszym opracowaniu badania, tj. stosunku do norm oraz podejmowania zachowań zmierzających do poznania partnera/stworzenia związku intymnego. W literaturze nie ma zgody co do tego jak określać ten komponent obyczajowości seksualnej młodych ludzi. Dominują propozycje, w których można jednoznacznie odczytać założenie, że intymna znajomość w przyszłości zostanie potwierdzona zawarciem małżeństwa. Stąd takie nazwy jak: „obyczajowość przedślubna”, „współżycie przedmałżeńskie”, „współżycie przedślubne”, „seks przedmałżeński” (Przybył 2015), czy – jak proponował Mikołaj Kozakiewicz – „aktywność seksualna młodzieży w okresie poprzedzającym zawarcie pierwszego związku małżeńskiego” (Kozakiewicz 1980, s. 17).

Tymczasem do lamusa już można odłożyć tradycyjne etapy zawiązywania związku intymnego: zaloty, zaręczyny, narzeczeństwo, małżeństwo. Coraz powszechniejsza staje się kohabitacja, małżeństwo dla wielu osób przestaje być związkiem całościowym. Od lat 60. ubiegłego wieku karierę zrobiło pojęcie „chodzenia ze sobą”. Doczekało się także swoistej klasyfikacji i łączącej się z nią próby charakterystyki poszczególnych etapów pogłębiania intymnej znajomości. Chodzenie ze sobą może być oparte na sympatii bez kontaktów seksualnych, miłości romantycznej, której może towarzyszyć współżycie seksualne jako wyraz ekspresji uczuć bądź na spędzaniu wspólnie czasu wolnego i regularnym współżyciu płciowym. Kolejnym etapem pogłębiania znajomości jest tak zwane chodzenie „na poważnie”, które może przyjmując formę narzeczeństwa w zredukowanej postaci (Przybył 2010). W ostatnich latach obserwuje się pewien renesans zaręczyn (choć mają one inne, mniej formalne znaczenie niż przed laty) oraz wypieranie określenia „chodzenie ze sobą” określeniem „randkowanie”. Na rozpowszechnienie randkowania

wpływ miały przemiany obyczajowe. Umożliwiły one młodym nienadzorowane, oficjalne spotkanie się poza domem. Nie były do tego niezbędne za ręczyny (Szarota 2011, s. 11). Co spektakularne, na randki dzisiaj umawiają się nawet gimnazjaliści... Rozwój internetu sprawił, że coraz ważniejszą rolę przypisuje się związkom wirtualnym („usieciowionym”), wykreowanym przez kulturę flirtu i uwodzenia obecną, między innymi, na portalach społecznościowych, w tym portalach randkowych (Ściupider-Młodkowska 2013).

W odniesieniu do związków intymnych nastolatków najczęściej używa się określeń, które oddają charakter ich relacji, takich jak: chodzenie ze sobą, znajomość okresu dojrzewania (Warzywoda-Kruszyńska, Krzyszkowski 1990), związki koleżeńskie nie prowadzące do małżeństwa (Tyszka 1974). Mówiąc o strategiach poznawania partnera stosowanych przez nastolatków wskazuje się na zjawisko seksualizacji młodzieży, a zwłaszcza „seksualizacji dziewczynstwa”, która przejawia się, między innymi, w coraz wcześniejszym podejmowaniu współżycia seksualnego i w przejmowaniu przez dziewczęta inicjatywy w nawiązywaniu relacji intymnych oraz braku jednoznacznych wzorów postępowania, które byłyby – w tym nowym przekazie socjalizacyjnym – adresowane do chłopców (Zurbriggen i in. 2007; Stadnik, Wójtewicz 2009; Durham 2010).

Przemiany obyczajowości seksualnej młodzieży są wyraźnie związane ze zmianą roli poszczególnych agend socjalizacji seksualnej. Najważniejszymi źródłami wiedzy o seksualności – zarazem niedocenianymi przez rodziców – są dzisiaj dla nastolatków rówieśnicy (koleżanki, koledzy, parter lub partnerka/chłopak, dziewczyna) oraz przekaz medialny (fora internetowe, portale, blogi, filmy i czasopisma, także erotyczne i pornograficzne) (IBE 2015). To właśnie kultura popularna, a zwłaszcza media elektroniczne uzyskały dominujący wpływ w procesie socjalizacji seksualnej, w kształtowaniu tożsamości młodego człowieka. Związek między mediami a seksem, „seksualizacja mediów” (Rideout i in. 2010; Merskin 2014) przejawia się w „kulturze obnażania” (to, co było prywatne, stało się publiczne), „demokratyzacji pożądania” (powszechna dostępność środków, za pomocą których seksualność może się wyrażać) oraz „porn chic” (przenikanie pornografii do przedstawień świata kultury popularnej) (McNair 2004; Szlendak 2004; Giddens 2007). Upowszechnienie internetu sprawia, że można anonimowo, poza kontrolą dorosłych, prowadzić rozmowy o seksie, romansować oraz umawiać się na spotkania w „realu” (Makaruk, Wójcik 2012; Kubicka 2007). Coraz powszechniejszym zjawiskiem staje się seksting – rejestrowanie i przesyłaniu osobistych materiałów o charakterze seksualnym za pośrednictwem sieci komórkowej lub internetu, który według niektórych badaczy dotyczy ponad 40% dzieci i nastolatków (Wojtasik 2014).

Material i metoda

Badanie „Obyczajowość seksualna młodzieży” zrealizowano w ramach projektu Zbigniewa Izdebskiego i Polpharmy *Seksualność Polaków 2017*. Autor niniejszego artykułu opracował pytania dotyczące obyczajowości seksualnej.

Zgodnie z przyjętą definicją obyczajowości seksualnej, w badaniu podjęto próbę diagnozy stosunku respondentów do norm odnoszących się do podejmowania aktywności seksualnej oraz do funkcjonowania w związku (poznawania partnera, relacji z partnerem, rozstawania się). Zbadano także doświadczenia, które posiadali respondenci w tym zakresie. Uzyskano więc możliwość diagnozy obyczajowości zarówno w warstwie deklaracji, jak też zachowań osób badanych. W artykule zostaną zaprezentowane wyniki badań dotyczące stosunku respondentów do norm społecznych i ich doświadczenia związane z poznawaniem partnera, zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym.

W badaniu wykorzystano reprezentatywną, losowo-kwotową próbę osób w wieku 18+, N=2500. W niniejszym opracowaniu przedstawiono wyniki dla nadreprezentacji osób w wieku 18-19 lat. Zbadano 253 osoby, w tym 121 kobiet i 132 mężczyzn. Okres realizacji projektu: grudzień 2016 – styczeń 2017. Wykonawca: IQS sp. z o.o. W badaniu zastosowano dwie techniki: wywiad bezpośredni w domu respondenta oraz samodzielnie wypełnianą ankietę. Przy porównaniach rozkładów procentowych zastosowano testy oparte o statystykę Z.

Wyniki

Większość badanych (59,7%) ma za sobą pierwsze, przedinicjacyjne doświadczenia seksualne; częściej takie deklaracje składały kobiety niż mężczyźni (63,6% vs. 56,1%). Nieco ponad połowa respondentów (52,2%) ma także za sobą inicjację seksualną (zdefiniowaną w pytaniu jako odbycie pierwszego stosunku waginalnego). Także w tym przypadku częściej takie doświadczenia mają kobiety niż mężczyźni (54,5% vs. 50,0%). Kobiety istotnie częściej niż mężczyźni deklarują, że z partnerem inicjacji seksualnej łączyło je uczucie miłości (72,2% vs. 54,5%).

Jedna trzecia badanych (34,0%) deklaruje, że obecnie pozostaje w stałym związku. Częściej twierdzą tak kobiety niż mężczyźni (38,8% vs. 29,5%). Kobiety także częściej niż mężczyźni deklarują, że aktualny związek nie jest pierwszym stałym związkiem w ich życiu (19,8% vs. 9,1%). Wśród badanych jest niewiele osób (9,9% kobiet i 3,8% mężczyzn) które mieszkały/mieszkają wspólnie ze swoim partnerem.

Normy związane z poznawaniem się/zawijaniem związku

Uznano, że ważnym elementem diagnozy obyczajowości seksualnej w omawianym zakresie będzie stosunek respondentów do roli kobiety i mężczyzny w nawiązywaniu znajomości (tabela 1). Dawniej taką rolę zdecydowanie przypisywano mężczyźnie. Badani w pewnej mierze podtrzymują to przekonanie, przy czym – co bardzo interesujące – istotnie częściej optują za tym kobiety niż mężczyźni (59,5% vs. 44,7%). Na mężczyznę jako osobę, która powinna występować z inicjatywą umówienia się na pierwszą randkę statystycznie częściej wskazują ponadto: mieszkańcy wsi, osoby głęboko wierzące i regularnie praktykujące oraz wierzące i regularnie praktykujące.

Niemal połowa mężczyzn i ponad jedna trzecia kobiet twierdzi, że nie ma znaczenia to, kto występuje z inicjatywą umówienia się na pierwszą randkę (różnica istotna statystycznie). Wydaje się, że to ta kategoria badanych reprezentuje poglądy, które można zakwalifikować do nowego, liberalnego nurtu w obyczajowości seksualnej.

Tabela 1

Opinia o tym, kto powinien występować z inicjatywą umówienia się na pierwszą randkę, N=253

Kto powinien występować z inicjatywą umówienia się na pierwszą randkę?	Płeć		Ogółem N = 253
	Mężczyzna N = 132	Kobieta N = 121	
Kobieta	3,8%	4,1%	4,0%
Mężczyzna	44,7%	59,5%	51,8%
To obojętne	47,0%	34,7%	41,1%
Brak danych	4,5%	1,7%	3,2%

Źródło: opracowanie własne.

Nieco inaczej badani odnieśli się do kwestii inicjatywy uprawiania seksu w nowym związku (tabela 2). Większość z nich (52,6%) wskazała na to, że nie ma znaczenia, czy z taką inicjatywą wystąpi kobieta czy mężczyzna. Wskazuje to na duży zakres występowania postaw liberalnych, przełamywanie tradycyjnych przepisów ról płciowych. Jednak znacząca grupa respondentów (37,5%) nadal oczekuje, że taką rolę będzie pełnił mężczyzna. W omawianym zakresie nie odnotowano istotnych różnic pomiędzy opiniami kobiet i mężczyzn. Na mężczyznę jako osobę, która powinna występować z inicjatywą uprawiania seksu w nowym związku częściej wskazują natomiast: osoby wierzące i regularnie praktykujące, osoby, które nie miały

jeszcze doświadczeń seksualnych oraz osoby, które nie odbyły jeszcze inicjacji seksualnej.

Tabela 2

Opinia o tym, kto powinien występować z inicjatywą uprawienia seksu w nowym związku, N = 253

Kto powinien występować z inicjatywą uprawienia seksu w nowym związku?	Płeć		Ogółem N = 253
	Mężczyzna N = 132	Kobieta N = 121	
Kobieta	5,3%	8,3%	6,7%
Mężczyzna	40,2%	34,7%	37,5%
To obojętne	50,0%	55,4%	52,6%
Brak danych	4,5%	1,7%	3,2%

Źródło: opracowanie własne.

Skalę liberalizmu badanych widać jeszcze wyraźniej w rozkładzie ich odpowiedzi na pytanie o to, po jakim czasie od poznania można podjąć współżycie seksualne (tabela 3). Restrykcyjny, zgodny z katolicką etyką seksualną pogląd, że współżycie seksualne powinno się odłożyć do zawarcia małżeństwa podziela zaledwie 3,6% respondentów (istotnie częściej osoby wierzące i regularnie praktykujące). Dominuje przekonanie, że seks z nowym partnerem w związku można zacząć uprawiać szybko, po kilku spotkaniach (35,2%), a nawet na pierwszej randce (17,8%). Znacząca grupa badanych uważa, że współżycie seksualne można podejmować po dłuższej znajomości (40,3%). Nieco częściej twierdzą tak kobiety, jednak płeć w przypadku tego pytania nie jest istotnym czynnikiem różnicującym opinie badanych. Opinie, że partnerzy mogą podjąć współżycie seksualne po dłuższej znajomości częściej wyrażają osoby wierzące i regularnie praktykujące, osoby, które nie miały jeszcze doświadczeń seksualnych oraz osoby, które nie odbyły jeszcze inicjacji seksualnej.

Tabela 3

Stosunek do tego, po jakim czasie od poznania można podjąć współżycie seksualne,
N = 253

Po jakim czasie od poznania się partnerów mogą oni podjąć współżycie seksualne?	Płeć		Ogółem N = 253
	Mężczyzna N = 132	Kobieta N = 121	
Nawet na pierwszym spotkaniu	20,5%	14,9%	17,8%
Po kilku spotkaniach	37,1%	33,1%	35,2%
Po dłuższej znajomości	36,4%	44,6%	40,3%
Współżycie seksualne powinni odłożyć do zawarcia małżeństwa	1,5%	5,0%	3,2%
Brak danych	4,5%	2,5%	3,6%

Źródło: opracowanie własne.

Większą restrykcyjność w poglądach młodych kobiet widać natomiast w rozkładzie odpowiedzi na inaczej sformułowane pytanie, dotyczące tego samego problemu – w jakim stopniu zgadza się Pan/i bądź nie zgadza ze stwierdzeniem: nie powinno się podejmować stosunków seksualnych z nowo poznaną osobą? (tabela 4). Aprobata dla tak opisanej normy (odpowiedzi: zdecydowanie się zgadzam oraz raczej się zgadzam) istotnie częściej wyrażają kobiety niż mężczyźni (64,4% vs. 38,6%). Częściej zgadzają się z tą tezą ponadto: osoby wierzące i regularnie praktykujące, osoby, które nie miały jeszcze doświadczeń seksualnych oraz osoby, które nie odbyły jeszcze inicjacji seksualnej. Należy przy tym zauważyć, że sposób sformułowania tego pytania mógł sugerować badanym sytuację podjęcia współżycia seksualnego z kimś zupełnie nieznanym, przypadkowym, w odróżnieniu od osoby z którą tworzy się związek intymny po jakimś okresie znajomości opartej na innych, nie tak bliskich relacjach. W tym kontekście, brak wsparcia dla normy, występujący istotnie częściej w przypadku mężczyzn (33,3% vs. 15,7%) oznacza niemałą skalę przyzwolenia na podejmowanie seksu z przypadkowym, nowo poznanym partnerem, co – obok wątpliwości natury moralnej – może niepokoić w kontekście zdrowotnym (podejmowania ryzykownych zachowań seksualnych).

Tabela 4

Stosunek do podejmowania seksu z nowopoznanym partnerem, N = 253

W jakim stopniu zgadza się Pan/i bądź nie zgadza ze stwierdzeniem: nie powinno się podejmować stosunków seksualnych z nowopoznaną osobą?	Płeć		Ogółem N = 253
	Mężczyzna N = 132	Kobieta N = 121	
Zdecydowanie się zgadzam	15,9%	35,5%	25,3%
Raczej się zgadzam	22,7%	28,9%	25,7%
Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	25,8%	19,8%	22,9%
Raczej się nie zgadzam	23,5%	10,7%	17,4%
Zdecydowanie się nie zgadzam	9,8%	5,0%	7,5%
Brak danych	2,3%	0,0%	1,2%

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 5

Stosunek do poznawania partnera przez internet, N = 253

W jakim stopniu zgadza się Pan/i bądź nie zgadza ze stwierdzeniem: korzystanie z portali i mobilnych aplikacji randkowych to dobry sposób na nawiązywanie znajomości	Płeć		Ogółem N = 253
	Mężczyzna N = 132	Kobieta N = 121	
Zdecydowanie się zgadzam	12,9%	11,6%	12,3%
Raczej się zgadzam	34,1%	38,0%	36,0%
Ani się zgadzam, ani nie zgadzam	35,6%	33,1%	34,4%
Raczej się nie zgadzam	11,4%	9,9%	10,7%
Zdecydowanie się nie zgadzam	3,8%	6,6%	5,1%
Brak danych	2,3%	0,8%	1,6%

Źródło: opracowanie własne.

Brak znaczących różnic pomiędzy opiniami poszczególnych kategorii respondentów odnotowano natomiast analizując ich stosunek do korzystania z portali i mobilnych aplikacji randkowych, mimo tego, że mamy w tym przypadku do czynienia z dużym zróżnicowaniem ocen wykorzystywania tego typu aplikacji do nawiązywania znajomości (tabela 5). Co prawda, niemal połowa badanych widzi walory w tej strategii postępowania (48,3%), jednak jedna trzecia respondentów (34,4%) wyraża na ten temat opinie ambiwalentne, a 15,8% wręcz negatywne.

Doświadczenia związane z poznawaniem się/tworzeniem związku

Zgodnie z przyjętymi założeniami, aby uzyskać pełniejszy obraz obyczajowości seksualnej w badanym zakresie, respondentów spytano także o ich postępowanie dotyczące poznawania partnera.

Badani najczęściej wskazują na trzy rodzaje okoliczności, w których poznali aktualnego (ostatniego) partnera: udział w imprezie (38,6%), mieszkanie w pobliżu (22,9%) oraz wspólną naukę/studiowanie (20,0%). Tak więc wspólna zabawa, szczególnie w odniesieniu do mężczyzn (46,7% vs. 32,5%), stanowi najskuteczniejszą strategię poznania partnera. U kobiet istotnie częściej jest to bliskość miejsca zamieszkania. Na inne okoliczności poznania partnera wskazywano sporadycznie.

Tabela 6

Inicjatywa umówienia się na pierwszą randkę, osoby pozostające w związku, N = 70

Do kogo należała inicjatywa umówienia się na pierwszą randkę?	Płeć		Ogółem N = 70
	Mężczyzna N = 30	Kobieta N = 40	
Do mnie	73,3%	12,5%	38,6%
Do partnera(ki)	0,0%	60,0%	34,3%
Wspólna decyzja	16,7%	25,0%	21,4%
Nie pamiętam	10,0%	2,5%	5,7%
Brak danych	0,0%	0,0%	0,0%

Źródło: opracowanie własne.

Większość respondentów twierdzi, że inicjatywa umówienia się na pierwszą randkę należała do mężczyzny (tabela 6) (73,3% mężczyzn wskazuje w tym kontekście na siebie, a 60,0% kobiet na swojego partnera). Co ważne, żaden z badanych mężczyzn nie uznał, że inicjatywa w tym zakresie należała do jego parterki, co szósty określił ją jako decyzję wspólną, a co dziesiąty nie pamięta, jak to z tą inicjatywą było... Generalnie można stwierdzić, że doświadczenia osób badanych w sposób znaczący odbiegają od ich deklaracji omówionych w poprzedniej części opracowania. W praktyce realizowana jest bardziej konserwatywna zasada, nakładająca na mężczyznę obowiązek podjęcia inicjatywy zapraszania kobiety na pierwsze spotkanie intymne (randkę).

Odmienny rozkład danych uzyskano zestawiając odpowiedzi respondentów na pytanie o to, do kogo należała inicjatywa podjęcia współżycia seksualnego w związku (tabela 7). Co prawda, i w tym przypadku jedna trzecia

badanych twierdzi, że był to mężczyzna (33,3% mężczyzn wskazuje na siebie, a 37,5% kobiet na swojego partnera), jednak równie często (34,3%) badani twierdzą, że podjęcie decyzji o uprawianiu seksu należało do obojga partnerów. Zwraca uwagę duże podobieństwo odpowiedzi udzielanych przez kobiety i mężczyzn. W tym przypadku doświadczenia respondentów wykazują duży stopień zbieżności z ich deklaracjami dotyczącymi stosunku do normy opisującej omawiany sposób postępowania.

Tabela 7

Inicjatywa podjęcia współżycia seksualnego w związku, osoby pozostające w związku,
N = 70

Do kogo należała inicjatywa rozpoczęcia współżycia/ uprawiania seksu?	Płeć		Ogółem N = 70
	Mężczyzna N = 30	Kobieta N = 40	
Do mnie	33,3%	17,5%	24,3%
Do partnera(ki)	3,3%	37,5%	22,9%
Wspólna decyzja	36,7%	32,5%	34,3%
Nie pamiętam	13,3%	0,0%	5,7%
Jeszcze nie współżyliśmy seksualnie	6,7%	5,0%	5,7%
Brak doświadczeń/nie inicjował seksualnie	6,7%	5,0%	5,7%
Brak danych	0,0%	2,5%	1,4%

Źródło: opracowanie własne.

Dane w tabeli 8 wskazują, że badani niemal równie często podejmowali współżycie seksualne w obecnym (ostatnim) związku niedługo po jego powstaniu, po kilku spotkaniach (37,1%), jak po dłuższej znajomości (42,9%). Do wyjątków należała sytuacja, w której decydowali się czekać na rozpoczęcie współżycia seksualnego do ślubu (2,9%) oraz taka, że rozpoczęli je na pierwszej randce (1,4%). Te dane nie różnią się zasadniczo od opisywanego wcześniej stosunku respondentów do tego, co powinno się respektować w omawianym zakresie.

Tabela 8

Doświadczenie związane z podjęciem współżycia w nowym związku, osoby pozostające w związku, N = 70

Po jakim czasie od poznania się podjęli Państwo współżycie seksualne?	Płeć		Ogółem N = 70
	Mężczyzna N = 30	Kobieta N = 40	
Na pierwszym spotkaniu	0,0%	2,5%	1,4%
Po kilku spotkaniach/tygodniach	33,3%	40,0%	37,1%
Po dłuższej znajomości	40,0%	45,0%	42,9%
Odłożyliśmy współżycie seksualne do zawarcia małżeństwa	3,3%	2,5%	2,9%
Nie pamiętam	10,0%	0,0%	4,3%
Jeszcze nie współżyliśmy seksualnie	6,7%	5,0%	5,7%
Brak doświadczeń/nie inicjował seksualnie	6,7%	5,0%	5,7%

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym rodzajem doświadczeń, które uznano za ważne dla obrazu obyczajowości seksualnej było to, z kim respondenci podejmowali aktywność seksualną w ciągu ostatnich 12 miesięcy, a zwłaszcza na ile często zdarzały się sytuacje uprawiania seksu z osobą inną niż stały partner seksualny. W przypadku kobiet w ogromnej większości taką osobą był partner (80,4%) bądź wcześniej znana osoba (17,6%). Mężczyźni także najczęściej wybierali te odpowiedzi, jednak rzadziej wskazywali na stałego partnera a częściej na osobę wcześniej znaną (odpowiednio 54,0% i 34,0%), ponadto relatywnie często twierdzili, że uprawiali seks z partnerką spoza stałego związku (14,0%). Co najważniejsze, w kontekście poddanej wcześniej pod ocenę respondentów normy, mężczyźni częściej niż kobiety podejmowali aktywność seksualną z osobą nowo poznaną (16,0% vs. 3,9%). Można stwierdzić, że ta tendencja jest zbieżna z większą skalą liberalizmu prezentowanego w tym zakresie przez mężczyzn odnoszących się do normy: nie powinno się podejmować stosunków seksualnych z nowo poznaną osobą.

Badani relatywnie często korzystają z internetu w celu nawiązywania nowych znajomości (39,2%), choć większość deklaruje, że nie ma za sobą takich doświadczeń (59,7%). Płeć nie różnicuje odpowiedzi badanych na to pytanie. Warto przy tym zauważyć, że pozyskanie partnera do związku intymnego nie jest najważniejszym celem poszukiwań nowych znajomości

w internecie. Najczęściej badani oczekiwali chwilowej znajomości z kimś ciekawym (38,4%), przyjaźni (32,3%) bądź z góry nie zakładali celu tych poszukiwań (29,3%). Jednak pewna grupa osób z góry zakładała, że chodzi im o kogoś, z kim stworzą stały związek (14,1%) lub połączy ich relacja erotyczna. W tym ostatnim przypadku odnotowano istotnie częstsze wskazania mężczyzn niż kobiet (29,4% vs. 4,2%).

Interesujące wydają się także różnice we wskazaniach kobiet i mężczyzn dotyczących powodów poszukiwania bliskiej relacji w internecie. Kobiety najczęściej wymieniały: nieśmiałość (25,0%) i brak czasu na tradycyjne poszukiwania (18,8%), natomiast mężczyźni to, że można kogoś poznać bez konieczności spotykania się (21,6%) oraz większą dostępność i to, że można w każdej chwili się skontaktować (21,6%).

Respondentów zapytano także o to, czy kiedykolwiek korzystali z portali randkowych (np. eDarling, Sypmatia, Quickflirt). Co dziesiąty z nich (11,5%) odpowiedział na to pytanie twierdząco. Nieco częściej deklarowali posiadanie takich doświadczeń mężczyźni niż kobiety (12,1% vs. 10,7%). Badani korzystali również w podobnej skali (9,9%) z mobilnych aplikacji randkowych, takich jak: Tinder, Badoo, ZaadoptujFaceta. Także w tym przypadku odsetek odpowiedzi mężczyzn i kobiet potwierdzających posiadanie takich doświadczeń był zbliżony (10,6% vs. 9,1%). Można więc stwierdzić, że skala korzystania z portali i aplikacji randkowych nie dorównuje poziomowi aprobaty dla tego typu postępowania zasygnalizowanemu w analizie opinii respondentów.

Podsumowanie

Badania pozwoliły na ustalenie ważnych tendencji w opiniach i zachowaniach badanych 18-19-latków, dotyczących poznawania partnera, tworzenia związku oraz podejmowania współżycia seksualnego, które uznano za składowe obyczajowości seksualnej.

Przytoczone wyniki potwierdzają sygnalizowane w literaturze zjawisko seksualizacji dziewcząt. Badane młode kobiety częściej niż mężczyźni mają za sobą pierwsze doświadczenia seksualne oraz inicjację seksualną, częściej pozostają w stałym związku, częściej niż w przypadku badanych mężczyzn nie jest to już ich pierwszy związek. Chociaż w odniesieniu do inicjacji seksualnej stwierdzona różnica nie jest istotna statystycznie, to i tak jest to jeden z pierwszych dowodów empirycznych na odwrócenie się tej tendencji wśród polskiej młodzieży – do tej pory to młodzi mężczyźni wyraźnie częściej mieli za sobą inicjację seksualną. Mężczyźni częściej niż kobiety wyrażają natomiast aprobatę dla podejmowania współżycia seksualnego z nowo poznaną osobą, częściej także takie postępowanie jest ich udziałem.

Większość respondentów (kobiety częściej niż mężczyźni) aprobuje twierdzenia opisujące tradycyjną, aktywną rolę mężczyzny w nawiązywaniu znajomości. Jednak w odniesieniu do normy dotyczącej tego, z czyjej inicjatywy nastąpi rozpoczęcie współżycia w związku, u badanych, bez względu na płeć, dominowały opinie, w których tę rolę w równej mierze przypisywano mężczyznom, jak kobietom. Doświadczenia respondentów wykazują duży stopień zbieżności z ich deklaracjami dotyczącymi stosunku do norm w omawianym zakresie. Badani zaprezentowali natomiast zróżnicowane opinie i doświadczenia w odniesieniu do momentu, w którym następuje podjęcie współżycia seksualnego w związku.

Respondenci relatywnie często korzystają z internetu w celu nawiązywania nowych znajomości, chociaż skala tych doświadczeń nie potwierdza obiegowych opinii o powszechności tej strategii postępowania. Pozyskanie partnera do związku intymnego nie jest także najważniejszym celem poszukiwań nowych znajomości w internecie, podejmowanych przez badanych nastolatków. Jednak dla części respondentów (częściej dla mężczyzn) wirtualne znajomości mogą prowadzić nie tylko do rozpoczęcia związku, lecz także do podjęcia aktywności seksualnej. Badani zaprezentowali zróżnicowane opinie dotyczące korzystania z portali i mobilnych aplikacji randkowych, jednak przeważały odpowiedzi doceniające walory tej strategii postępowania. W praktyce jednak korzystało z niej niewielu respondentów.

Jedną z ważnych tendencji, którą można odczytać w zaprezentowanych wynikach badań jest odejście od norm obyczajowych zbieżnych z religijną etyką seksualną. Z drugiej strony należy zauważyć, że stosunek do religii stanowi nadal ważny czynnik różnicujący obyczajowość seksualną. Dezaprobatę dla podejmowania stosunków seksualnych z nowo poznaną osobą, a także dla aktywnej roli kobiety w procesie poznawania partnera/tworzenia związku oraz rozpoczynania współżycia seksualnego częściej wyrażają osoby, które deklarują się jako wierzące i regularnie praktykujące. Bardziej konserwatywne poglądy we wskazanym w tekście opracowania zakresie miały także osoby, którzy nie posiadały jeszcze doświadczeń seksualnych i nie odbyły inicjacji seksualnej. Czynniki te nie różnicowały w sposób istotny statystycznie zachowań badanych uwzględnionych w przedmiocie badania.

Podsumowując, można uznać, że omawiane wyniki badań potwierdzają, iż w ostatnich latach, na naszych oczach zachodzą bardzo wyraźne zmiany obyczajowości seksualnej młodzieży, następuje, zwłaszcza w odniesieniu do dziewcząt, znacząca modyfikacja wzorów postępowania dotyczących poznawania partnera i rozpoczynania aktywności seksualnej w związku.

Literatura

- BANIAK J. (2010), *Małżeństwo i rodzina w świadomości młodzieży gimnazjalnej na tle kryzysu jej tożsamości osobowej. Studium socjologiczne*, Nomos, Kraków.
- BIERNAT T., SOBIERAJSKI P. (2007), *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny. Raport z badań*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.
- BYSTROŃ J. S. (1994), *Dzieje obyczajów w dawnej Polsce. Wiek XVI-XVIII*, Wyd. Trzaska, Evert i Michalski, Warszawa.
- CENDROWSKI Z., TRAWISKA M., (RED.) (1996), *Popularny słownik wychowania prorodzinnego i seksualnego*, Agencja Promo-Lider, Warszawa.
- DURHAM M. G. (2010), *Efekt Lolity*, Wydawnictwo Prószyński, Warszawa.
- GAJDA J. (2008), *Antropologia kulturowa. Kultura obyczajowa początku XXI wieku*, Impuls, Kraków.
- GIDDENS A. (2007), *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, PWN, Warszawa.
- GOLA B. (2008), *Modele zachowań seksualnych w prasie młodzieżowej i poglądach nastolatków*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- IBE (2015), *Opinie i oczekiwania młodych dorosłych (osiemnastolatków) oraz rodziców dzieci w wieku szkolnym wobec edukacji dotyczącej rozwoju psychoseksualnego i seksualności. Raport z badania*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa.
- IZDEBSKI Z. (2012), *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*, Wyd. UJ, Kraków
- IZDEBSKI Z., JACZEWSKI A. (2005), *Rozwój seksualny, [w:] Biologiczne i medyczne podstawy rozwoju i wychowania*, Wyd. Akademickie Żak, Warszawa.
- KOMOROWSKA-PUDŁO M. (2013), *Seksualność młodzieży przełomu XX i XXI wieku*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- KOZAKIEWICZ M., JACZEWSKI A., RADOMSKI J. (1980), *Młodzież wobec seksu, małżeństwa i rodziny*, Warszawa.
- KUBICKA D. (2007), *Seksualność w mediach i jej wpływ na intymne życie młodzieży, [w:] D. Kubicka, A. Kołodziejczyk, Psychologia mediów*, Impuls, Kraków.
- KULTYS J. A. (2005), *Moralność seksualna młodzieży – ciągłość czy zmiana?*, Wyd. Pomorskiej Akademii Pedagogicznej w Słupsku, Słupsk.

- MAKARUK K., WÓJCIK S., & KONSORCJUM EU NET ADB (2012), Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa, <http://dzieckowsieci.fdn.pl/badania> [data dostępu: 10.03.2014].
- MARIAŃSKI J. (1983), Postawy moralne starszej młodzieży płockiej, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego”, 4, s. 200-220.
- MAZUR J., MAŁKOWSKA-SZKUTNIK A., (RED.) (2011), Wyniki badań HBSC 2010. Raport techniczny, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa.
- MCNAIR B. (2004), Seks, demokratyzacja pożądania i media, czyli kultura obnażenia, MUZA S.A., Warszawskie Wydawnictwo Literackie, Warszawa.
- MELOSIK Z. (2003), Kultura popularna jako czynnik socjalizacji, [w:] Pedagogika. Podręcznik akademicki, red. Z. Kwieciński, B. Śliwerski, PWN, Warszawa.
- MERSKIN D. (2014), Sexing the Media: How and Why We Do It., Peter Lang, New York.
- PRZYBYŁ I. (2010), Chodzenie ze sobą, spanie ze sobą, mieszkanie ze sobą. Młodzieżowe relacje uczuciowe i obyczajowość przedślubna, Roczniki Socjologii Rodziny. Studia socjologiczne oraz interdyscyplinarne, Wydawnictwo Naukowe UAM, Tom XX, Zalety i wady życia w rodzinie i poza rodziną, red. A. Kotlarska-Michalska, s. 17-35.
- PRZYBYŁ I. (2015), Proces redefinicji narzeczeństwa w ostatnich dziesięcioleciach, [w:] Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy, red. I. Taranowicz i S. Grotowska, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław.
- RIDEOUT V. J., FOEHR U. G., & ROBERTS D. F. (2010), Generation M2: Media in the Lives of 8-18-Year-Olds. Menlo Park, Henry J. Kaiser Family Foundation, CA, <http://www.kff.org/entmedia/upload/8010.pdf> [data dostępu: 23.10.2016].
- SŁABOŃ A. (2001), Problemy percepcji przemian obyczajowych, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie, 566, s. 47-56.
- STADNIK K., WÓJTEWICZ A. (2009), Anielice czy diablice. Dziewczęta w szponach seksualizacji i agresji w perspektywie socjologicznej, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- SZAROTA P. (2011), Anatomia randki, MUZA SA, Warszawa.
- SZLENDAK T. (2004), Supermarketyzacja. Religia i obyczaje seksualne młodzieży w kulturze konsumpcyjnej, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- ŚCIUPIDER-MŁODKOWSKA M. (2013), Intymność w kulturze flirtu i uwodzenia. Czy wirtu@lny seks na zawsze odmieni intymne relacje partnerskie? „Studia Edukacyjne”, 29, s. 305-325.

- TYSZKA Z. (1974), Socjologia rodziny, PWN, Warszawa.
- WARZYWODA-KRUSZYŃSKA W., KRZYSZKOWSKI J. (1990), Młode małżeństwa w wielkim mieście, Instytut Socjologii UŁ, Łódź.
- WĄŻ K. (2010), Znaczenie kultury popularnej w (re)konstruowaniu obyczajowości seksualnej, [w:] *Kultura popularna – tożsamość – edukacja*, red. D. Hejwosz, W. Jakubowski, Impuls, Kraków, s. 417-431
- WOJTASIK Ł. (2014), Seksting wśród dzieci i młodzieży, *Dziecko krzywdzone*, „Teoria, badania, praktyka”, 13(2), s. 79-98.
- WOYNAROWSKA B., SZYMAŃSKA M. M., MAZUR J. (1999), Wiedza i przekonania o HIV/AIDS. Zachowania seksualne, Raport z badań wykonanych w 1998r., Katedra Biomedycznych Podstaw Rozwoju i Wychowania Wydział Pedagogiczny UW, Warszawa.
- WRÓBLEWSKA W., STRZELECKI P., MATYSIAK M. (2003), Kodeks obyczajowości seksualnej wśród młodzieży na podstawie badania „Zachowania i postawy studentów w sferze seksualnej”, [w:] *Systemy wartości a procesy demograficzne*, red. K. Slany, A. Małek, I. Szczepaniak-Wiecha, NOMOS, Kraków.
- ZURBRIGGEN E. L., COLLINS R. L., LAMB S., ROBERTS T-A, TOLMAN D. L., WARD M., BLAKE J. (2007), Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls, American Psychological Association, Washington, DC, Available online at <http://www.apa.org/pi/wpo/sexualizationrep.Pdf> [data dostępu: 23.10.2016].

Krzysztof Wąż

SELECTED COMPONENTS OF YOUTH'S SEXUAL CUSTOMS. MEETING A PARTNER

Keywords: sexual customs, youth, meeting a partner.

The transformation of sexual customs, especially in the case of teenagers, is one of the most dynamic phenomena observable in recent decades. In the literature, it is defined as the sexualization of young people, particularly of girls. Sexual customs are a complex category, on the one hand, including norms, patterns and models of activity related to sexual behaviors, manifestation and fulfillment of sexual needs (what is declared), and, on the other hand, concerning something that is real, observable in the activity of individuals, especially in the attitude towards the sexual partner.

The paper presents selected results of the research on the sexual customs of adolescents aged 18-19, conducted on a nationwide research sample in 2017. The topic of the study was the approach to social norms and the experience of the surveyed people related to meeting a partner, both in the real and the virtual world, as well as starting a sexual relationship with the partner.

The studies allowed identifying tendencies in the opinions and behaviours of the surveyed on sexuality and sexual activity.

Krzysztof Wąż

WYBRANE SKŁADOWE OBYCZAJOWOŚCI SEKSUALNEJ MŁODZIEŻY. POZNAWANIE PARTNERA

Słowa kluczowe: obyczajowość seksualna, młodzież, poznawanie partnera.

Przemiany obyczajowości seksualnej, zwłaszcza w odniesieniu do nastolatków, to jedno z najbardziej dynamicznych zjawisk, jakie obserwujemy w ostatnich dziesięcioleciach. W literaturze określa się je jako seksualizację młodzieży, zwłaszcza dziewcząt. Obyczajowość seksualna jest złożoną kategorią, obejmuje bowiem – z jednej strony – normy, wzory i modele postępowania odnoszące się do zachowań seksualnych, manifestacji i realizacji potrzeb seksualnych (to, co deklarowane), z drugiej zaś dotyczy tego, co realne, co można zaobserwować w postępowaniu poszczególnych osób, zwłaszcza w zachowaniach podejmowanych wobec partnera seksualnego.

W opracowaniu prezentowane są wybrane wyniki badań nad obyczajowością seksualną młodzieży na progu dorosłości, w wieku 18-19 lat, zrealizowanych na ogólnopolskiej próbie badawczej w 2017 roku. Przedmiotem badań był stosunek do norm społecznych

i doświadczenia badanych osób związane z poznawaniem partnera, zarówno w świecie realnym, jak i wirtualnym, tworzeniem związku oraz podejmowaniem współżycia w związku.

Badania pozwoliły na ustalenie tendencji w opiniach i zachowaniach badanych osób. Młode kobiety częściej niż mężczyźni mają za sobą pierwsze doświadczenia seksualne oraz inicjację seksualną, częściej pozostają w stałym związku. Respondenci częściej deklarują konserwatywne poglądy i modele postępowania w odniesieniu do roli mężczyzny i kobiety w sytuacji poznawania/poszukiwania partnera i liberalne, sprzeczne z normami religijnymi dotyczące aktywności seksualnej w związku.